

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

ГУЛИ АЛЛИ СЕРГІЇВНИ

на тему: «КРЕДИТУВАННЯ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ»,

поданої на здобуття наукового ступеню кандидата економічних наук

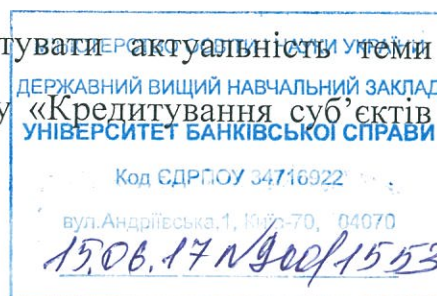
за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

Актуальність дисертаційного дослідження та його зв'язок з науковими програмами, планами і темами

Кредитне забезпечення все більшу роль відіграє у діяльності підприємств аграрного сектору економіки. Протягом тривалого часу аграрні підприємства працюють за умов нестачі фінансових ресурсів. Покращення фінансового забезпечення аграрних підприємств за рахунок доступності до кредитних ресурсів сприятиме формування кредитоспроможного агропромислового виробництва та вирішуватиме продовольчу безпеку країни.

Розвиток кредитування, в основному стримується через нерозвиненість ринку землі, знос основних засобів, тривалої процедури отримання кредиту, високих відсоткових ставок, недоступності фінансових послуг для малих та середніх підприємств. Вирішення вищезгаданих проблем можливе лише за умов удосконалення кредитування у системі функціонування аграрного сектору економіки.

З огляду на вищезазначене, можна констатувати актуальність теми дисертаційної роботи Гули Алли Сергіївни на тему

господарювання в аграрному секторі економіки», яка спрямована на розвиток теоретико-методологічних засад, вдосконалення науково-методичних підходів та розробка практичних рекомендацій щодо кредитування суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки в Україні.

Виконання дисертаційної роботи відповідає проблематиці наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ за темою «Проблеми економічної безпеки держави» (номер державної реєстрації 0113U008193). Внесок автора полягає у розробленні методичних рекомендацій та пропозицій щодо поліпшення системи кредитування суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки для вдосконалення політики регулювання процесів розвитку банківського сектору та заходи, спрямовані на забезпечення фінансової безпеки держави.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків та рекомендацій, їх достовірність та новизна

Детальне вивчення змісту дисертаційної роботи, у тому числі наведених у ній статистичних даних і розрахунків дає можливість зробити висновок про обґрунтованість та достовірність викладених у дисертації наукових положень, висновків і рекомендацій. Це також підтверджує широкий перелік кваліфіковано опрацьованих, систематизованих та узагальнених дисертантом фундаментальних праць з низки питань, які стосуються положень теорії кредиту, системного підходу до дослідження кредиту як економічної категорії, сучасних концепцій кредитування й наукових розробок вітчизняних і зарубіжних авторів.

У процесі дослідження автор орієнтувався на загальнонаукові та специфічні методи дослідження. Зокрема, ним використовувалися такі методи, як: наукової абстракції, логічного узагальнення, аналізу та синтезу, індукції та дедукції, факторний і порівняльний аналіз, дискримінантний аналіз, методи

факторного аналізу, ієрархічні та ітеративні методи кластерного аналізу, моделі нечітких множин.

Дисертаційне дослідження базується на використанні офіційної статистичної інформації, що обумовило об'єктивність та достовірність результатів дисертаційної роботи. Також обґрунтованість та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації підтверджуються публікацією основних результатів дослідження у 17 наукових працях, зокрема: 7 статей у наукових фахових виданнях (у тому числі 5 статей - у виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз, 1 - іноземною мовою у фаховому виданні), а також 9 публікацій в інших виданнях.

Зазначене свідчить про достовірність і достатню обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації Гули А. С.

Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження

У дисертаційній роботі обґрунтовано сукупність положень, які характеризуються науковою новизною і свідчать про особистий внесок автора в розвиток економічної науки, який полягає в розвитку теоретико-методологічних засад, вдосконаленню науково-методичних підходів та розробці практичних рекомендацій щодо кредитування суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки в Україні.

Серед основних досягнень дисертаційної роботи Гули А.С., що дозволяють підтвердити наукову новизну, на наш погляд, можна виділити наступні:

1) У першому розділі автор розглядає сутність, принципи, форми та особливості кредитування аграрного сектору економіки. Зокрема, проводить семантичний аналіз дефініції «кредит» (с. 30-32), особливості об'єкта кредитування (з виділенням таких факторів: природно-кліматичні, економічні, соціальні, правові, інституційні) (с. 40-42). Автором детально досліджено порівняну характеристику теорій походження кредиту (с. 230-232). У розділі

ґрунтовно розглянуто класифікація кредитів в аграрному секторі, обґрунтовано необхідність введення нової класифікаційної ознаки «за часткою участі в розподілі трансакційних витрат» (с. 234), та модифіковано ознаку класифікаційну ознаку «за цільовим призначенням» в ознаку «за цільовим призначенням та видами кредитування» (с. 235).

2) Другий розділ присвячено дослідженню сучасних тенденцій кредитування суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки України. Важливе значення має удосконалений методичний інструментарій кредитування суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки, що ґрунтується на виокремленні функціональних блоків: визначення цілей і завдань розвитку кредитування суб'єктів господарювання АПК: аналіз сучасного стану розвитку кредитування агропідприємств; планування заходів регіонального розвитку АПК; оцінка та прогнозування кредитоспроможності підприємств АПК; прийняття рішень щодо вдосконалення кредитування аграрного сектору економіки; контроль результатів коригування кредитної діяльності суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки. Застосування запропонованого інструментарію забезпечить безперервність процесу управління, паралельність виконання різних завдань, об'єднання в один інтегрований комплекс усієї сукупності процесів синтезу стратегії розвитку АПК держави, а також оцінювання рівня кредитоспроможності й ефективності кредитної діяльності (с. 106-107).

3) У третьому розділі дисертантом запропоновано моделі формування та вибору альтернатив управління кредитоспроможністю для фінансових установ та аграрних підприємств (с. 188) та відповідно до цього запропоновано комплекси управлінських заходів від стратегії управління кредитоспроможністю для аграрних підприємств (с. 189)

Сукупність отриманих наукових результатів дисертаційного дослідження Гули А.С. є авторською розробкою щодо розв'язання актуальних завдань. Ці позитивні властивості роботи відображені у положеннях наукової новизни дослідження, найбільш вагомими серед яких можна назвати наступні:

- виявлено характерні риси кредиту (с. 29);
- розширено класифікацію кредитів в аграрному секторі (с. 38);
- удосконалено теоретичний підхід до формування системи кредитування суб'єктів господарювання (с. 52);
- поглиблено методичний інструментарій кредитування суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки, що передбачає взаємодію трьох ієрархічних рівнів управління – макро-, мезо- та мікрорівня (держава – регіон – аграрні підприємства) (с. 102);
- удосконалено методичний підхід до діагностики кредитоспроможності аграрних підприємств, який ґрунтується на поєднанні методів багатовимірного аналізу, а саме дискримінантного, кластерного та дисперсійного аналізу (с. 135-155);
- обґрунтовано методичний інструментарій оцінювання та класифікації кредитних ризиків аграрних підприємств (с.156-175).

Практичне значення результатів дослідження

Дисертаційна робота Гули А.С. характеризується прикладним значенням, що є певним внеском автора у проблематику розвитку щодо кредитування суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки.

Результативність та практична значущість розроблених теоретичних та науково-прикладних рекомендації підтверджується їх використанням у діяльності таких фінансових установ: ПАТ «Сбербанк» - методичний підхід до діагностики кредитоспроможності аграрних підприємств шляхом використання комплексу методів багатовимірного аналізу, що дозволяє класифікувати аграрні підприємства за рівнем кредитоспроможності з урахуванням їх диференціації в розрізі таких груп, як «малі, середні, великі» (довідка № 07-54/1 від 10.02.2017 р.); ТОВ «Групстандарт Агро» - методичний підхід до оцінювання й аналізу кредитних ризиків аграрних підприємств на основі багаторівневої факторної системи оцінювання позичальника (довідка № 155 від 16.02.2017 р.); методичні

розробки дисертації використовуються в навчальному процесі в Харківському національному університеті внутрішніх справ під час проведення лекційних і практичних занять із дисциплін «Фінанси», «Економіка та організація інноваційної діяльності», «Інвестування» та «Регіональна економіка» (довідка №32/254 від 20.05.2016 р.).

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових фахових виданнях і авторефераті

Основні положення та наукові результати дослідження опубліковано у 7 статтях у наукових фахових виданнях, у тому числі 5 – у виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз, а також у 9 тезах доповідей на міжнародних науково-практичних конференціях. Загальний обсяг опублікованих наукових матеріалів становить 6,4 друк. арк. В публікованих працях відображені положення всіх розділів дисертації. Результати дослідження пройшли необхідну апробацію у вигляді доповідей та виступів на науково-практичних конференціях.

Автореферат дисертації за змістом та оформленням відповідає встановленим вимогам. Зміст автореферату повністю відображає основні положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертаційній роботі. Автореферат не містить положень, які не представлено в дисертаційній роботі.

Дискусійні положення та недоліки дисертаційної роботи

У цілому позитивно оцінюючи наукове та практичне значення одержаних дисертантом результатів, слід зазначити деякі дискусійні положення, недоліки та зауваження, що мають місце в дисертаційній роботі.

1. Не коректним у роботі є авторське визначення дефініцій «кредит» та «кредитування» (с. 32 дисертаційної роботи). Дискусійним є те, що автор обмежує сферу кредиту лише грошовими коштами «кредит як фінансово-економічні відносини між кредитором і позичальником, закріплені у кредитній

угоді, з приводу надання в тимчасове користування **грошових коштів**», таким чином зникає товарна форма кредиту. Що стосується трактування дефініції «кредитуванням», то спірним є те, що це **«економічні відносини між банком і позичальником»** з надання суб'єктам господарювання банківських кредитів на засадах платності, строковості, забезпеченості, цільового використання й повернення». Не зрозумілим є те, чим відрізняються фінансово-економічні від економічних відносин кредитора з позичальником? Крім того, у значеному визначенні обмежується сфера кредиту лише банківським кредитом.

2. Не можна погодитися із першим пунктом наукової новизни здобувача щодо класифікації кредитів в аграрному секторі, а саме: автор до кредитів на тимчасове поповнення обігових коштів відносить кредити на придбання сільськогосподарської техніки та обладнання – це не «оборотний капітал», а капітальні активи – основний капітал.

Крім того, класифікація банківських кредитів аграрного сектору економіки носить загальний характер, не відповідаючи наведеній специфіці функціонування. Зокрема в роботі не розкрито повною мірою вибір класифікаційних ознак, та як автор використовує дану розширену класифікацію в своєму дослідженню.

3. На с. 35 дисертаційної роботи на рис. 1.4 автором пропонуються функції кредитування аграрного сектору. Кредитування функцій немає, бо це процес реалізації кредитних відносин, а функція – це зовнішній прояв властивостей певного об'єкта в рамках даної системи відносин. Тож правильніше було б назвати рисунок «функції кредиту», а не функції кредитування. Більше того, на рисунку відсутні галузеві особливості (специфіка аграрного сектору), то ж запропоновані функції можуть бути використані у різних сферах діяльності.

4. Не коректним є висновок автора на с. 45 дисертаційної роботи - «аналіз розвитку кредитування в аграрному секторі свідчить про існування дефіциту обігових коштів, високі процентні ставки, неефективність сільськогосподарського виробництва, низьку кредитоспроможність і

переважання короткострокових кредитів», бо у розділі 1.2 здобувач розкриває лише теоретичні засади кредитування суб'єктів аграрного сектору економіки країни. То ж не зрозуміло, за яким дослідженням зроблено цей висновок???

5. У роботі не зрозумілою є точка зору дисертанта на такі дефініції як «кредитна система» і «система кредитування» рис. 2 автореферату. Це різні дефініції, чи синоніми? Дискусійною є точка зору здобувача, що «метою кредитної системи аграрного сектору є забезпечення безперервності кругообігу капіталу шляхом збільшення виробництва, прискорення реалізації сільськогосподарської продукції та стимулювання процесу відтворення й розвитку аграрного сектору економіки», зокрема у тій частині, що кредитна система впливає *«на безперервності кругообігу капіталу шляхом збільшення виробництва, прискорення реалізації сільськогосподарської продукції»*, бо кредитна система може лише впливати на формування фінансового потенціалу підприємств АПК.

6. Не коректною є назва рисунку 3 автореферату (с. 9) – «Методичний інструментарій кредитування суб'єктів господарювання аграрного сектору економіки». Така назва значно обмежує зміст поданих на рисунку структурних блоків. Крім того, у роботі чітко не визначено, що таке – методичний інструментарій кредитування суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки.

7. При розробці методики діагностики кредитоспроможності підприємств дисертантка брала за основу Положення НБУ № 23 від 25.01.2012 «Положення про порядок формування та використання банками України резервів для відшкодування можливих втрат за активними банківськими операціями», яке втратило чинність на підставі Постанови НБУ № 351 від 30.06.2016. Якість дослідження була б вищою, якби були враховані нові вимоги до визначення банками розміру кредитного ризику за активними банківськими операціями.

Проте, зазначені недоліки та дискусійні питання в цілому істотно не знижують позитивну оцінку дисертації Гули А.С. і можуть бути враховані автором у подальшій науково-практичній діяльності.

Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Гули Алли Сергіївни на тему «Кредитування суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки» є самостійною і завершеною науковою працею, містить науково-обґрунтовані результати, висновки та пропозиції, які в сукупності вирішують важливе наукове завдання – розвиток теоретико-методологічних засад, вдосконалення науково-методичних підходів та розробка практичних рекомендацій щодо кредитування суб'єктів господарювання в аграрному секторі економіки в Україні.

Отже, за актуальністю, ступенем новизни, обґрунтованістю і достовірністю, науковою і практичною значущістю отриманих результатів, повнотою їх викладення в опублікованих дисертантом наукових працях, а також змістом і оформленням дисертація відповідає вимогам, що викладені у пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року із змінами, внесками згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 року та №1159 від 30.12.2015 року, які встановлені до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук, а її автор – Гула Алла Сергіївна, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.08 – гроші, фінанси, кредит.

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри інвестиційної
діяльності ДВНЗ «Київський національний
Економічний університет імені Вадима
Гетьмана»**

Т.В. Майорова

